

ANDREJ RAPE:

Pismo.*

rat! — Nedavno sem križal tvojo pot. Težko mi je bilo v srcu, tolažbe sem bil potreben, zakaj med brati sem bil vendar le tujec. Na pot sem se odpravil kot bolnik k zdravniku. Bil sem kot žareče železo, ki ga je bila oblikovala mati in rodna gruda — dvoje vodilnih zvezd srečnega življenja; nisem bil trdo jeklo, pa je bilo potreba zdravnika — življenja, da me prekuje.

Temna je bila tistikrat moja pot, cesta vsa blatna in jaz na njej med kamenj — sam kamen spotike. Solnce je zahajalo tam za mojimi gorami. Vidim ta zahod še sedaj natančno; lep je bil, nad vse lep. Mislil sem takrat na tisto solnce, sam zaprt vase, brez dneva v prsih. In blagroval sem solnčne žarke, ki so poljubljali v slovo mojo rojstno grudo, v slovo samo za kratko dobo, za nekaj ur, ki pa jo potem zopet ljubeče poljubijo, objamejo. Blagroval sem tisto solnce, ki je svobodno gledalo v zvesto materino oko, dočim sem se sam sebi zdel kot po lastni krivdi izgnan iz kraja, kamor je neizmerno hrepenela moja duša, ki je na njej ležal greh.

Teman si šel mimo mene, brat, ter z molkom zavihtel prvo kladivo, ki je padlo na žareče železo mojega srca, da so odletele od njega iskre na vse strani. Udaril si me morda nevede in nehote v srce, nevede in nehote, ker nisi videl moje notranjosti, ker nisi poznal mojega vročega hrepenenja po dobri besedi. Brat moj, ne tožim se nate zaradi tega, zakaj prav si storil, da si zavihtel prvič z molkom kladivo na mojo notranjost in dvakrat prav si storil, ko si zavzdignil kladivo in zamahnil vdrugič po meni, rekoč: „Ni ti odpuščanja!“ Brez tvojega kladiva ti danes ne bilo moje današnje notranje zadovoljnosti.

Glej, dragi neznanec moj, pišem ti to pismo z željo, da vidiš sedaj človeka, ki je storil svojo dolžnost, da vidiš, kako je sedaj razsvetljena njegova prej temna notranjost. Glej, ljubi moj! Domov sem se vrnil, in z eno veliko besedo mi je odgovorila rojstna gruda: „Vse je pozabljeno, odpuščeno, saj si se vrnil, moj izgubljeni sin!“ — Precej je tako izpregovoril gozd, je zapelo polje, je zavriskala gora, sta zazvenela nebo in zrak. Vse je izpregovorilo odpuščanje, ko sem postavil prvi korak na domačo rojstno grudo.

Sveto besedo je izpregovorila moja ljuba mati, ko sem stopil pred njo. „Odpustila ti je že davno tvoja mati, odpusča ti rodna gruda,“ so

* Glej v 9. številki leta 1919: „Mati in sin“!

bile prve besede njene, ko sem ležal na njenih prsih v gorkem objemu. Nisem še prosil, ne vprašal. Videla je mati in domovina skesano vprašanje, ki je trepetalo v moji duši, ki je stopilo na ustna, dasi prošnje še niso bile izpregovorile.

O, brat! Prav si storil, ko si udaril in nisi storil prav. Prav, ker si povzročil mojo sedanjo zadovoljnost, in ne prav, ker — odpuščanje je. Je odpuščanje skesancu in je sreča po trpljenju, ki jo ustvarja lahka vest in zavest, da smo na pravi poti, ki nam jo narekuje spoznanje. Je sreča, zakaj trpljenje jo rodi.

Glej, brat, poglej sedaj mojo dušo, mojo blestečo notranjost! Prosim te, pozabi na potnika, ki je teman nekoč križal tvojo pot, in ostane naj ti v spominu potnik, ki ga vidiš iz teh vrst, potnik preroden in nov!

Nisem mogel biti čisto miren, dokler vam vsem, ki sem vas takrat srečal na svoji težki poti, ne pišem pisma, dokler vam ne predstavim orerojenega potnika.

In ti, drugi, ki so se križali najini poti v času bridkosti; ti, ki si videl dvoje src — sina begunca in njegovo mater junakinjo — odpusti mi! Takrat je vrgla moja podoba, ki je že tonila v večerni mrak, na svetlo podobo matere junakinje, ki si jo bil v duhu tudi videl, pest blata. Kako resnično, kako po pravici si mi odgovoril takrat! Ni govorilo iz tebe zaničevanje do samotnega potnika in tudi ne pomilovanje. Ampak moral si mi odgovoriti tako, saj sem umazal s svojo podobo sliko matere — junakinje.

Pa glej! Še čistejša ti bo sedaj ta podoba, še lepša, ko prebereš to pismo in mi odpustiš. Še lepša bo ta podoba, zakaj predstavljam ti jo vnovič z veliko njeno materino besedo: „Pri meni si, moj sin, pri materi!“ Vidiš li njeno dušo?

Glej, ona je vedela, da se vrnem. Pripravila je vse in za blagoslov so bile razpete njene dobre roke, ko sem stopil pred njo duševno in telesno bolan.

Če sem takrat oskrnil tisto svetlo podobo, sem ti sedaj odkril še lepšo, zato odpusti, da sem tisti večer stopil kot senca na tvojo pot.

In posebno se spominjam tebe, deca, ki si se takrat veselo igrala na travniku, ko je korakal žalostni potnik mimo tebe. Ti si padla tistokrat kot žarek solнца na mojo dušo, ki jo je kovala življenje. Razgrnila si s svojo pesmijo pomlad v moje srce, ga dvignila iz mračnosti in teme v svetlobo krasote naše domovine, kovala mojo dušo z mehкими rokami, vihteča kladivo, da sem se zavedel in spoznal svoj greh. Spominjam se tebe, mladina, ki si videla temnega potnika, korakajočega po cesti in ki te je kvečjemu prestrašil, ko se je obrnil v poslednjem upu na tako težko zaželjeno dobro besedo k tebi in te morda motil, zavero-

vano v nedolžno igro in petje. Spominjam se te, ki si mi odgovorila tako lepo, tako iskreno, četudi morda nevede. Tvoja pesem je pričarala v moje razbolelo srce tako pojočo lepoto rojstne grude, kakršne prej nisem nikdar videl, nikdar sanjal, nikdar občutil.

„Kjer Kras zakriva čudovite hrame . . .“

Danes, ko sem ozdravljen telesno vsaj deloma in duševno popolnoma, mi zveni tvoj spev še bolj omamljivo v uho.

Glej, po čudovitih naših hramih hodim. Skrila jih je naša sveta zemlja v svoje osrčje, kakor bi bila hotela, da te krasote nikdar ne gledajo sramote, ki leži na naši rojstni grudi, odkar hodi po njenih blagih prsih brezsrčni tujec. Ej, kaj mi vse pripovedujejo ti čudoviti hrami! Eno zgodbo le:

Počival sem nedavno ob naši podzemeljski kraljici Pivki in ondi zadremal, pa je zašepetal tajnosten glas ob meni. V snu sem vedel, da ni nikogar v moji bližini, ali poslušal sem napeto ta glas, kakor bi mi skrivnostno govorile preteklost, sedanost in bodočnost. To-le je šepetal glas:

Živel so trije bratje. Usoda jih je bila razdružila. Služili so dolgo vsak drugemu gospodu. Kruti so bili njih gospodarji in mnogo so zahtevali od njih, ali pravice njihove jim niso hoteli dati. Hrepenenje jih je gnalo drugega k drugemu, zakaj kri ni voda. Ali mogočnjaki so jih bili ukovali v verige in strogo pazili, da se niso bližali drug drugemu. Vkljub svoji mogočnosti so se jih bali.

Zgodilo se je pa nekoč, da se je osamosvojil najstarejši brat. Niso mu mogli več braniti, da si zida svoj dom. Zidal in pripravljaj ga je, da kdaj sprejme vanj tudi ostala brata. Gospodarji niso smeli o tem niti slišati, pa so sklenili skupno podreti njegovo stavbo. Združenim se je to za malo časa posrečilo, in oddahnili so si. Toda zgodilo se je, česar niso pričakovali. Nastal je svetoven potres. Tak je bil, da so se rušila še tako močno zgrajena domovja. Zbrali so okrutneži vse svoje sile, da se obvarujejo pogina. Vse svoje podložnike so zbrali na branik, ali kdo naj se ustavlja sili, ki je bila porojena iz pravice, da kazni krivico! Domovi zatiralcev so razpadli, in trije bratje so si prvič smeli pogledati brez pridržka v obraz, prvič so mogli planiti v iskren objem. In objemali so se, objeli tako krepko, da jih poslej ni moglo nič več ločiti. Sklenili so v tej sreči zgraditi si vnovič skupen dom, da bodo slednjič sami svoji gospodarji. Gradili so si ga. Sijajen je bil, poln bogastva in razkošnega veselja. Edina žalost je bila ta, da enega brata družina še ni bila vsa odrešena, da še niso bivali vsi v skupnem domu. Vkljub tej žalosti je vstajal dom in se dvigal v bratovskem edinstvu, da bo v njem združno živel brat ob bratu. Ni jih ovirala žalost v zidanju

te stavbe. Pripraviti so hoteli dom čim lepši, prostornejši, da sprejme vase lahko vse, tudi neodrešeno bratovo družino.

Šepetal je glas ob meni tajnostno, proroško. In videl sem v sanjah dograjen dom. In videl sem razlito čezenj čarobno svetlobo. Svatovsko se je bil opravil, zakaj prihajala je vanj tudi še dotlej neodrešena bratova družina. Oslabljen je sicer bila telesno zaradi muk, ki jih je prebila pod tujim gospodarjem, ampak duševno krepka. Pripovedovali so: „Gledali smo s hrepenenjem v svetli svoj skupni dom. Trpeli smo v tem hrepenenju, a ne obupavali. Naš up je bil opravičen, zakaj dobro smo vedeli, da nas, bratje, ne zapustite, verovali smo v pravičnost, ki pride vedno gotovo slej ali prej do veljave. In evo nas!“

Zbudil sem se. Ob meni je šumela Pivka. Ali ni ona govorila o naši zgodovini in bodočnosti? — —

Glej, deca! Od čudeža do čudeža hodim. Božam na svojih potovanjih vsak mi znan predmet z očmi in rokami: o, ti si naša sveta zemlja, tako, tako naša!

Srce bi moralo imeti večne, krvave rane, neozdravljivo bi bilo, ako bi te, podzemeljska naša krasota, ne smelo več imenovati svoje, ako bi te ne moglo gledati več oko kot lastnine naših src, tako združene z nami, kot je združena reka s svojo strugo, ki je ne more zapustiti, in če jo zapusti, jo le takrat, če ji je človek naravnal drugo pot.

Ti, naša krasota, pa bi bila osamljena, brez duše bi bila, če bi naravnali sovražniki našo pot iz tebe. Ne bila bi več lepa, zakaj duša je, ki daje lepoto, in duša tvoje lepote je to ljudstvo, ki je neločljivo združeno s teboj. Ne bila bi več lepa, in zaman bi iskal tujec tvoje krasote. Popili bi jo tvoji otroci in vzeli s seboj v dušah, da jo uživajo vsaj v duhu.

Zakaj ti, deca, vse to pripovedujem? Zato, da vidiš našega ljudstva notranjost, da vidiš našo brezmejno ljubezen do rojstnih tal. Dobro vemo, da nam ni treba strahu. Lepoto bo ohranila ta tako naša zemlja, zakaj ni več daleč tisti dan, ko se oddahnemo svobodni na svobodni grudi.

Glej, deca! Od polja do polja hodim, od gozda do gozda, od praga do praga, od cvetice do cvetice, in vsi me pozdravljajo šina, ki se je vrnil. O ustvarjenju poje polje, o združenju šumi gozd, roko mi stiskajo bratje, lepoto domovine slikajo cvetice.

Deca! Pozdrav ti in blagoslov!

* * *

Nekoč sem na svojem mračnem potovanju srečal tovariša. Ni tako trpel kot jaz, ker ni pustil nikogar doma, ko je odšel. Pa vendarle. Tistikrat, ko sva se srečala, mi je rekel, da bi rad videl še enkrat hišo,

ki se je v njej rodil, to da ga vleče domov; polje domače in travnike da bi rad zopet videl, je pravil.

Tudi tebe, tovariš potnik, se spominjam v tem pismu. Morda si se že vrnil kakor jaz, morda še ne. Če še potuješ, vedi, da te vabi tvoja hiša domov. Razbita je sicer in požgana, vendar ne do tal. Ko sem hodil mimo nje, me je nekaj poklicalo. Začuden sem se ozrl naokolo, ali videl nisem nikogar. „Seveda ni nikogar tu,“ sem pomislil, „hiša sama me je poklicala.“ Gospodarja svojega si želi, da jo dvigne iz razvalin v novo svobodno življenje. Da veš ti, dragi moj, kako kriči nezorano polje, polno moči in dobrote, kako se solzi neobrezana trta, neobdelan vinograd, kako sanja v njem bela zidanica, pričakujoč gospodarja, da bo stiskal v njej ognjeno naše grozdje, pričakujoč veselih trgačev, da jo ožive, da veš, kako vse hrepeni po gospodarju, ki je — ne zameri mi trpke besede — izdal svoj dom, da veš, kako pričakuje sadni vrt neuravnan, neosnažen, a vkljub temu še vedno lep, svojega gospodarja!

V svatovsko obleko se je odelo vse in pričakuje nestrpno svojega kraljeviča Marka, svojega rešitelja, da mu da novega življenja. Vse te pozdravlja. Pridi!

Dobro mi je v srcu, ko sem se vam izpovedal, bratje. Pozdravljeni!

